

POEZİYA - 2016

Cavansir YUSİFLİ

2016-ci ildə müxtəlif nöşrlərdə, mosollen, "Azorbycan" və "Uludəz"da, o cümlədən "Ədəbiyyat poezi", "Kaspı" vo digor poezi və portallarda Musa Yaqubun "İkinci nofəs", "Zəgəl ağacı", "Payız işiyarı", "Özümü oxşama", "Bir topa bulud", "Yəsənləniləyti". Ağasofianın ("Qarabuladə sahər duası"), "Ey-niyəmən görünüş", "Qızıl qofası" vo sər), Cəvəl Dann ("Həva həm buludu", "Sörğündən rühətlərök", "Xəndək bənən dolanı", "Köhnə poezi kimi qadın" vo sər), Qardaşxanın Niso Boyimın, Faiq Aymdin, Balaçar Sadiqin, Emin Pirinin, Əbülfəz Mədətəglunun, Qodır Tərtəri, Vəzir Qurbanlı, Rüstəm Dəsi Oli, Elman Səmədoglunun, Nabi Yusif, İngiləb İsaq, Ayboniy Əliyar, Sabir Sarvan, Murad Qoçoğlu, Zirədən Qafarlı, Zəhid Əfşar Eloglu, Seyyare Mommodi, Dil-suz Musayev, Etibar Vəliyev, Gülnarə Comatidin, İntiqam Mehdiyəddi, Bilal Alarlı, Mina Roşid, Eldar Səfa, Mansura Qəcəqiz, Ağacəfor Həsni, Aqşin Evron, Adil Comil, Kəmaləddin Qədim, İbrahim İlyash, Məmməd Ismayıl, Barət Vüsal, Turan Əbülov, Vahid Aslan, Ramik Qusarcayı, Vəqif Bohməni, Orxan Paşa, Servəz Hüseynoğlu, Foxroddin Əsəd, İsləməylə İmzalandı, Şəmsi Qoca, Tağıp Yolçu, Fırzın Mommodi, Əlizadə Nuri, Qulu Ağős, Elxan Zal Qaraşanlı, Salam, Afaq Şixli, Avdi Qoşgar, Balayər Sadid, Qosom Nozafəzə vo Nurano Rənurə şeirləri vo Anar Amminin "Bağban" lirik-folfozi poeması çap edilib. 2016-ci ilin poeziya məsnovi şübhəsiz ki, bunlardə məhdudiyyəmər, ancaq bəzən hüquqot vo var ki, onların hamisindən danışmış, hətta adları tam sadalıqla bəlli xaricindədir, on görə də biz bu nümunuluların yaradıldığı əsas tendensiyalar haqqında danışmaq istədik.

2016 - Poeziya ilinin materiallarını küləhində nozordan keçirdikdə, yuni ayı-ayrı kitabları, "Azorbycan", "Uludəz" jurnalları, "Ədəbiyyat poezi", "Kaspı" poezi, "Şəhər", "Şəhər" vo digər portallardə cap edilən poeziya nümunolurnı oxşadıqda əlimini tövsiyə olurmadığımızdan qətin olduğunu dərin, cümlə poeziya ilə, naya, gino vo tqəvimi siğan bir nozəni deyil, öksinə, tqəvindən daşınan, ona qurşu duran, ona arxa daburanın bir kategoriyadır. Bir materialları diqqəti nozordan keçirdikdə, təki nümunəyənən təqibini vo tqəvindən yapaşırı şeirlər, 2) minilik poeziyanı ümumi axarında nozora çərpən şeirlər.

İkinci qəbartmaq istədiyim cəhətsənə budur, bizim poeziyada ilin-günün vo vaxtında sadəcə şeir olan şeirlər, bəzən konseptualıq. Qeyd edin ki, bəzən ikinci bəzən poeziyada qotı olaraq, yuni bir kategoriyə kimn 90-ci illərdən başlanğıc (Ilmiyd Həsni, Səlim Babullaoglu, Rasim Quraca, Azad Yaşar, Qismət

vo b.). Əvvallor poeziya haqqında təqib vo ədəbiyyatıñıñılıqda "məmkib", "mərhəb" ki mi keyfiyyəti yox, dəha çox əmumlu tendensiyaları bildirən, odəbi faktı daxili qanunaygınlaşmış qismində ifadə etmək vürğüsü dəha güclü səsləndirdi. Zaman keçidkən bəzən əmumlu tendensiyalar poeziyanı daxili əməmən xüsusiyyətlərinə qəbəldəlməsi də olovzəndi. Bəldə, dünən vo gərgəkliyi töbü keçmiş, onları başqa, tam forqlı rəkurslarından işarəlmək keyfiyyəti gücləndi.

Poeziya haqqında qodimlərdən gələn vo bu gün de əndulmuyan, dəha doğrusu, dövr vo zamanında asılı olmayıñıñ, göz öündündə duran bir hüquqot var. Vaxtili Şəms Təbrizi "Divan"da yazardı:

*Şeirlər sözün meydani dar,
Mənənən meydani geniş olmalıdır...*

Bildiyinizi kimi, bu fikir günümüzü qodor on müxtəlif iddi vo təngidçilər tərafından deyil, köhnəlməyək, köhnəlməyək də...

Haşqa bir köhnəlməyən həqiqitdən qodur on müxtəlif iddi vo təngidçilər tərafından deyil, köhnəlməyək, köhnəlməyək də...

Haşqa bir köhnəlməyən həqiqitdən qodur on müxtəlif iddi, dəhə Nizami Göncəvidən: Yuxarıda bölgün vo bo sunucu köhnəlməyən fikri nozoraalsaq, bizzət 2016-ci ilde dəha çox sözün meydənnanın geniñ olmasına münəvətənən dərək. Bu təbəbidi. Poeziya hər deyonda ol golməyon, təpiñənən bir

nəsənidir. Hətta on qidrəli şairlərin yaradıcılığı da bə üğərsüzləndən yəkinin, keçə bilinir. Poeziya hər seydi vo, o, hər seydi, ancaq hər seydi poeziya deyildir.

Bu monuzdə biz on müxtəlif nəsilərə monsun şairlərinin mötəhriləndən bəhs edəcəyiz. Ən cənabınan nəsənildən başlaşmaq isə tərdim.

Bələliklə, Seyid Ayvənur. Onun bir silsiləsi var: "Kəskəd şeirlər".

Biz şeirləri bozun neça goldi (yəni, ürəyməndən necə keçəs, neçə istəsək) oxuyunq, təvsiyə, xəmərterinə... Fikir vermədən Dəlinəcə gedilən şeirlər var. Və soni ilmə sparr, indicə oxşadıqları da ilmə dənər. Bərkənd oxşanın şeirlər var, dəha doğruları, bərkənd oxşanıñ yuxarıda bilinməyon, suyla yuxalan şöhrətlərə bənzəyən parçalar. Həmədə formanın, kəsəp şeirlərin özüdi, üçən ulutla alib xemicinə çıxarıdı şeirlər, üçən ulutla alib xemicinə çıxarıdı şeirlər. Üçən ulutla alib xemicinə çıxarıdı şeirlər, üçən ulutla alib xemicinə çıxarıdı şeirlər. Üçən ulutla alib xemicinə çıxarıdı şeirlər.

Bir dənə, kəskəd şeirlər. Sələzrin gücüñü "sovurub", onlardakı enerjini bəhə nüqtəyə comliyib axıdan, sözlərin allığı nofisi başqa bir nofisi çevirmək istəyen parçalar. Bu kimi, müsələn:

Bir dənə, kəskəd şeirlər. Sələzrin gücüñü "sovurub", onlardakı enerjini bəhə nüqtəyə comliyib axıdan, sözlərin allığı nofisi başqa bir nofisi çevirmək istəyen parçalar. Bu kimi, müsələn:

*Gözərinin dibi mavı,
yoxsa yaşlılığındı hitlədim.
Gecənin gündüzə tosununda o al qurmas subah,
Dil açdı həminnədən azadıq.
Gecəyindən olarınlardan,
Bakının həvarı dəmşəd-qocalar qırıldı bir-bir.
Dizin-dizin olçaldı ucabəy,
enliklərən cəvənlər.*

*Ay da kələr dəbzərlərən son dəfa əçər kim.
Dərədər a, bəyən-hurş saçları Hələrinin,
Gözərinin dibi mavı,
yoxsa yaşlılığındı hitlədim.*

Böyüklər oturulsalar da kritik situasiyalardan hörlərlər, burada ali, normal, gərginliklər "həyat" yoxdu. Ən ali səs, səs qırığı, heca,

*11 aprel 2017-ci ildə Nizami adına
Ədəbiyyat İnstitutunda keçirilmiş
"Ədəbi proses - 2016" elmi yaradıcılıq
müsavirəsində söylənmiş məruzənin mətni*

qayıfı, misra - hər şey bir-birinə dəlinəcə hələk vo xuyarıగənliklərə sahənən artıraňa, hər hansı semantik sorhından ləp quraraq nöqtəsində "longor vurmaqlı" hoyat, gərgəkliyikin edir, adı həyat mənzərəsindən ardıl qozə töridir. Ona görə də, yon, bolko ona görə də, burda hər qardaşda aldışın olmasi münkürbən, belə deyək: soyin var gücüylə "çoxması" istəyen situasiyada siikut, susməğin şor olğulu anlarda qısqırmış, hoyatın, yaşanın, yaşanmanın qıçımlaşmışlığı olduğunu... ölümlün verilməsi, hədiyyənin strukturunda olmazın dinamika yaradır.

*Əlil arabusuna bənzəyir mahabbənnin,
sənsə çatım deyə,
mənşələrən səsləyib,
qorsaklı yolu keçmək lazımdır.
Altına isə deyil,
səhərdə masnlar sürətlə gedir.*

Bu şeirlər bir az da qarşıında dayanan, susan qadına baxıb yüz kilometrlərən uzraqda, üzüm behində ona toxunacaq bənnəqlərən gözəyənən bir şənini çəkən rossamın xoyalına bəzədi.

*Ölən yar,
Yağışlı yolu kəsmədəm,
külklərən alındın almədəm hey,
sənsə yəzidim sevgi dəli şeirləri?
Sevgimən ayağındı,
xatırlar boz çəmədənində gedəndən həri,
Üzün inglərdə.
Günah alıma ağaclarında qalmadımı?
Büzər poeziyadətliq ayrılığın yasını.
Əlviya, ey ya,
ayrılığın günahı almaların,
əzəməndən sonra kədar dələr üzüm,
əgəninin.*

2016-ci ilde Səlim Babullaogluñın qrafik şeirləri kitab çap edildi vo şəhər keçirdi. Səlimbil vo İlhas Gəlçəmən şəhər doftarı" adı tətbiq torşar nofis edildi. Yəni de bozurğın fotolarında ibarət şəhər keçirdi. 40 fotoda yaxşılmış şeirlərdən on iki ingle diñli cəhətinə nofis edildi.

2016-ci ilde Bəzəq Əliyev "Bir dənə" adı tətbiq çəkdi. Ümət və modern poeziyanı dəyərləndirən, onun müsələhətli hərəkəti. Səlim, yalnız hissələndən hərəkətliyən cəhəti, tosadıflı, müvəqqəti hissə aşlayır. Sənki bir azdan bətədlərə çoxluq gedəcək, mon, yalnız hissələndən hərəkətliyən cəhəti, tosadıflı, müvəqqəti hissə aşlayır. Sənki bir azdan bətədlərə çoxluq gedəcək, mon, yalnız hissələndən hərəkətliyən cəhəti, tosadıflı, müvəqqəti hissə aşlayır. Sənki bir azdan bətədlərə çoxluq gedəcək, mon, yalnız hissələndən hərəkətliyən cəhəti, tosadıflı, müvəqqəti hissə aşlayır.

Fəridin obrazının bir xassosunu de bərda vurğulanıq istərdim. Janr döyüsu. Tokardan qəçməq. Keçmişin vo goləcəyi birləşdirən.

*Qəsimin oldırmayıñ -
Qəlimin onasını, qızının sirdəysini,
Düyündüñəz gənəni çoxalırdı.*

Yaxud:

*Mahkəmədən qaydanın mahkum
lýində
Hakimin çökicə səsinə də gotür.*

Fikri bəzəkildə ifadə etmək, monət bəzəkildə "dindormok" yalnız Fəridin ağlına gələn bələr:

Yaxud:

*Qızının saçlarını aksayın gəriyəzdə,
al verib salanlaşınışın istəm
həc kost.*

Fəridin metaforası vo obrazı getdiyə, həm de zaman keçidkə açılan, pərvənlənən bir biçimdə döyünya gəlib. Bəzəq Əliyev, həm de bəzəkildə, qızının saçlarını aksayın gəriyəzdə, al verib salanlaşınışın istəm həc kost.

Fəridin metaforası vo obrazı getdiyə, həm de zaman keçidkə açılan, pərvənlənən bir biçimdə döyünya gəlib. Bəzəq Əliyev, həm de bəzəkildə, qızının saçlarını aksayın gəriyəzdə, al verib salanlaşınışın istəm həc kost.

edirson ki, keçmişdə onun arxasında yazılışları oxuyub golcoyin addim səslerini eşitmək istəyirsin. Yəni bu bir yoldur, şeirin arxitektonikasının, qurulma üsulunun guşo daşıdır. Zahiron oxucuya elo gölə bilmər ki, şair "qısa dalğada" dediklərini ona görə bizo ümvanlıy ki, heyrətlənən, bu adı faktin nörlə doğura biləcəyindən xobordar olaq. Ancaq əsas məsolə hissənin hər hansı hadisənin təsiri və tozyiqi altında tez-telösik mətnənə çevriləşəsinin qarşısını almaqdır; şübhəsiz ki, Fəridin bu kitabında o tipli şeirlər də var, yəni güclü tozyiq altında dışarı çıxan, zühur edən, yalnız effekt doğuran mətnlər. Ancaq əsas külliə belə deyildir. Şair on müxtəlif "sitatları", keçmişdə olanları, indi baş verənləri və göləcək illüziyasını bir girdəbin içino ataraq hissənin maksimum gərginliklə mətnənə çevriləşəsinə nail olamış istəyir.

Məhz buna görədir ki, onun bu mənədə ən uğurlu şeirlərində poetik tarixin müxtəlif mərhələlərində - həm sosimizin çatmadığı keçmişdə, həm də "müsəir" keçmişdə donub qalmış artefaktalar mətnin sınırları daxilində hərəkət edir, ən müxtəlif mətnlər arasında virtual əlaqələri aşkarlayır.

*İşığımı
İmam Hüseyn Kərbəla çölündə çırğını
Söndürən kimi keçirirəm...*

Demək, bu mətnlərdə, onun formallaşmasında iki istiqamət var:

1) Bütün mümkün vəsiyətlərdən istifadə edib hissəleri əlbəəl şeira çevirmək, poetikləşdirmək, - bu tendensiyə Fəridin birinci kitabında da var idi və zənnimizcə, göləcəkdə də davam edəcəkdir, çünki bu, onun şair naturasını bəlləyən xüsusiyyətlərdən biridir.

2) Mətni ən müxtəlif zamanların artefaktalarından hörmək, mətni bu kimi artefaktalarla doldurmaqla onun daxilini keçici hissələrdən təmizləmək, bədii effekti mətnin dərinliklərinə atmaq. Hər iki istiqamət arasında, daha doğrusu, onları birləşdirmək mənasında bir əsas keyfiyyət də var - şeirin qəsdən bitməməsi, yəni, oxucuya tema vermək möqsədini daşıması. Oxucu bu "əntiq daşları" əvvəlcə olsun ki, ekzotika kimi qəbul edir, onuna tomasa girir, ona öz hissələrinin qatır və mətn onun üçün forqlı şökildə doğurur. Qeyd edək ki, müsəir şeirdə bu aparıcı xətlərdən bəri dır. Bu keyfiyyəti termin şəklində də adlandıra bilərik: bütün gücü sərf edib minimallaşmağa meyil.

Modern şeir, doğru fikirdir ki, özündən əvvəlkü nümunələrin içindən keçir, amma onun artıq hökm işarələrinə dönmüş sorhədlərini dağıtmalı! Ancaq bu qəsd deyil, yeni şeirin inkişaf, yol getmək stixiyasıdır. Bu mətnlərdə "dilin aradan qaldırılması" prosesi alt qatda gedir və belə olduğunu üçündür ki, mənənələr ən müxtəlif variasiyalarda çarşaplaşır, o vaxta qədər ki, sözlərin yox olduğu, aradan qalxdığı yerlərdə "ışış yansın". Bu şeirlərdə ekspozisiya hissəsi (yəni nağıllama...) həmçə reduksiyaya uğrayır. Mətbəə onənəvi şeirdən forqlı olaraq forqlı biçimdə və konstruksiyalarda meydana gəlir. Qismətin şeirinə diqqət edin:

**Zaman haqqında
efirə getməyənlər:**

*İstəsəniz, montajda kəsərsiniz.
Keçmiş yaddaşımızda olan qədərdi,
bundan artıqi.*

*Üzümüzü həmişə keçmişə tutduq deyə.
gələcəyə arxamızı çevirdik.
Amma sonraya saxlamasayıdıq,
ışış dirəklərinə qonan göyərçinlərinə səsini,
körpələrinin gültüsünü
inansayıq birinci gündən.
Bu günü elə bu gün yaşasayıdıq,
onda Zaman axsaq addimlarla
yanımızdan ölüb keçməzdə.*

*Yağış yağıdı-yağmadı,
günəş doğdu-doğmadı,
çay evlərinə tərəf ambulans tələskənləyi ilə
qacır adamlar, dillərində eyni cümlə:
"Gedək vaxt oldurak".
Cəmi birçə şəkli olan qəcanın dediyi kimi,
"sözlər də iküzlüdürən"*

və həm də
"insan öz dilinin əltündə gizlidursa",
demək,
hamımız qatılık bir az, ən azı dildə.

(Mikrofonunuz işləmirdi, lütfən təkrar...)

Yaxud:

Tanış küçələrdə

*Axşamüstü saat beş radələrində,
sənədsevər dövlət idarələrində
içindəki şeiri qanunsuz silah kimi
hamidan gizlədən bir adam
tez-tez saatına baxmağa başlayır;
bir pişik niyoldayır divardakı kölgəsinə,
qalstukunu boşaldır,
diñəndənqalma bir ümidi tapıb başını qatır.*

*Öz adı başqa olan qadınlar küçəsindən keçib düşünür:
çoxdanandr yorğun təbəssümlər ayıdır,
ödənişli səadətlər həfiəsi.*

*İndi onun fikrinə,
dostların yarısı xərçəngdən gedib,
yarısı takəbbürdən.*

*İndi o bilir ki,
mövsümlərin dəyişməsini çiçək dükanları,
yolların uzunluğunu sıqaret qullabları ilə ölüdüyü
adam
meşələrin birində ağaclarla qonşudu.*

*Axşamüstü saat beş radələrində,
bir adam mövsümləri masasındaki
taçım yarpaqlarından cırıb utmağa başlayır.
Bir azdan tanış küçələrdən birində,
əlləri ciblərinin,
gözəri eyniyinin dərinliyində çarpınırkən,
başını qaldırıb buludlara
baxacaq və gülümşəyəcək.*

Əgər fikir verdinizso, bu mətnlərdə nəzəri ilk colb eleyən xassə "birnefəslidir", yəni dərinlik, gerçəkliliyi fəhm etmənin iztirabı, insanın, ağlin və duyğunun dərinlikdən qalxıb göy üzünə baxması prosesini heç bir qırılma, yaxud belə deyək, nəfəs dərəmə olmadan verilir. Burada illüziyalar mətnin daxiline gömüllüb, assosiativ sel içaridən, mətnin dərinliklərdən baş alıb axır. Qismətin yaşıdı olan elo şair var ki, bu prosesi fragmentlərlə ötürməyin ustasıdır, yəni arada, üfüqün hansısa nöqtəsində qərar tutarkən qəfildən çəkisizliyə düşmək, mətnin dərinliyindən təkan alıb davam etmək onun əslubi keyfiyyətidir. Qismət isə, yuxarıda dediyimiz kimi, prosesi heç bir qırılma möqəməna yer qoymadan, deyək ki, onun şeir mətnində vacib element olan ironiyani üzə çıxarmadan gizlətmək və münasibətini bu şəkildə bildirməyi xoşayır.

Günel Şamilqızı son illər gənc şeirdə tapıntıdır. Bəli, "... burası qanadların sinan yeridir". Günel içində qırıldığımız gerçəkliliyi belə qavrarıv. Onun "Ədəbiyyat qəzeti"ndə gedən şeirləri bunun oyani nümunəsidir. Onun "artkaspi" portalında serb poeziyasından etdiyi tərcümələr də ustalığı ilə seçilir. Bizdə xüsusən poeziya nümunələri dilimizə böyükəllikdə az tərcümə edilir.

Bu tendensiyalar Nuranə Nurdə da müşahidə edilir.

*Hara baxsaq,
Gözlərimiz-biz doldura
biləcəyimiz yerləri axtarır.*

Yaxud:

*Hara getdim, qabağıma sərr çıxdı.
Bir sərr açdım, milyon dənə hurr çıxdı.
Bir sevdəm var, yatr, üstü açıqdı.
ürəyimin üstə sərib gəlirəm.*

Bu isə Qəşəm Nəcəfzadədir.

Sonda Nizami Gəncəvinin misralarını xatırlatmaq istərdik:

*Söz demək dürr deşmək kimidir,
Hər kəs də söz deməyə layiq deyil.*